

Дмитренко В. В.,
*старший викладач кафедри інтелектуальної власності і права
 Київського інституту інтелектуальної власності та права
 Національного університету «Одеська юридична академія»,
 здобувач*
*Науково-дослідного інституту інтелектуальної власності
 Національної академії правових наук України*

НОУ-ХАУ ЯК КОНФІДЕНЦІЙНА ІНФОРМАЦІЯ У СФЕРІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

KNOW-HOW AS CONFIDENTIAL INFORMATION IN THE FIELD OF INTELLECTUAL PROPERTY

У статті розглянуто специфіку ноу-хау як особливого об'єкта цивільних прав, який є одночасно різновидом інформації та результатом інтелектуальної, творчої діяльності. Обґрунтовано, що ноу-хау є саме конфіденційною інформацією у сфері інтелектуальної власності. Визначено особливості правової охорони ноу-хау.

Ключові слова: *ноу-хау, інформація, знання, інформація з обмеженим доступом, конфіденційна інформація, нерозкрита інформація, результат інтелектуальної діяльності, об'єкт права інтелектуальної власності.*

В статье рассмотрена специфика ноу-хау как особого объекта гражданских прав, который является одновременно разновидностью информации и результатом интеллектуальной деятельности. Обосновано, что ноу-хау является именно конфиденциальной информацией в сфере интеллектуальной собственности. Определены особенности правовой охраны ноу-хау.

Ключевые слова: *ноу-хау, информация, знания, информация с ограниченным доступом, конфиденциальная информация, нераскрытая информация, результат интеллектуальной деятельности, объект права интеллектуальной собственности.*

In the article it is considered the specifics of know-how as a special object of civil rights, which is simultaneously a kind of information and the result of intellectual, creative activity. It is substantiated that know-how is the most confidential information in the field of intellectual property. The features of legal protection of know-how are determined.

Key words: *know-how, information, knowledge, restricted information, confidential information, undisclosed information, results of intellectual activity, object of intellectual property rights.*

Постановка проблеми. В умовах інформаційного суспільства результати інтелектуальної, творчої діяльності набувають особливого значення. Творча діяльність є неодмінним атрибутом економічного розвитку будь-якої країни, однак без механізмів належної правової охорони та захисту прав інтелектуальної власності неможливо заохотити творців до створення нових ефективних розробок. Особливо уваги заслуговує такий специфічний об'єкт цивільних прав, як ноу-хау, який через недостатню вивченість по-різному трактується законодавцями та дослідниками, що не дозволяє належним чином захистити авторів такого результату інтелектуальної, творчої діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Інформацію як об'єкт цивільних правовідносин розглянуто в працях багатьох представників юридичної науки, зокрема О.В. Кохановської, А.О. Кодинця, О.О. Кулініч, Є.В. Петрова. Питання співвідношення інформації й об'єктів права інтелектуальної власності досліджували О.В. Кохановська, А.О. Кодинець та інші. Проте у зв'язку з недослідженістю правової природи ноу-хау залишається нез'ясованим взаємозв'язок ноу-хау й інформації.

Нині, незважаючи на низку визначень поняття «ноу-хау» в чинних нормативно-правових актах України, має місце не визначеність правового режиму ноу-хау у зв'язку з тим, що позиції законодавця

є різними. Різною є також правова доктрина. Вважаємо ноу-хау особливим об'єктом цивільних прав, який є одночасно інформацією та результатом інтелектуальної, творчої діяльності.

Мета статті – з'ясувати, чи можна вважати ноу-хау одночасно різновидом інформації й об'єктом права інтелектуальної власності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Ноу-хау – результат інтелектуальної, творчої діяльності, доступ до якого обмежено особою. Ноу-хау являє собою нематеріальний об'єкт, який має реальну або потенційну цінність. Виключні права на ноу-хау належать особі, яка є автором результату інтелектуальної, творчої діяльності, віднесеного до ноу-хау. Права на ноу-хау можуть передаватися відповідно до договору або закону. Принциповою відмінністю ноу-хау (як і комерційної таємниці) від інших об'єктів права інтелектуальної власності є нерозголошення відомостей про його суть, тобто збереження його в конфіденційності. Дослівно в перекладі з англійської «know-how» означає «знати як», тобто вміння, секрет виготовлення. Виникає запитання, чи можна вважати ноу-хау інформацією. Досліджуючи поняття «знання» й «інформація», В.О. Копилов указав, що інформація й знання не тотожні, а принципово різні поняття, які мають зовсім різну природу, призначення, технологію буття, предметну проблематику [1, с. 62]. Однак, на думку автора, є сутнісний взаємозв'язок між

знаннями й інформацією. Цікавою, на наш погляд, є позиція автора, що поняття «знання» й «інформація» не взаємовиключають одне одного, інформації без знання не може бути в принципі, у той час як знання без інформації цілком може існувати. Інформація є формою буття знання, а знання – це зміст інформації [1, с. 66]. Поділяємо погляди В.О. Копилова, що знання має інтелектуальну природу та є продуктом пізнання [1, с. 67]. Вважаємо, що знання є невіддільними від людини, і під час утілення в матеріальну форму стають інформацією для інших. Сприймає людина саме інформацію, яка в процесі засвоєння трансформується в знання. Передаються знання також у вигляді інформації. На наш погляд, ноу-хау як результат інтелектуальної, творчої діяльності в певній галузі науки є знанням доти, доки він невіддільний від людини, але як тільки людина передає ноу-хау або втілює свій результат у матеріальну форму, він сприймається як інформація.

Саме поняття «інформація» є багатограним, воно використовується в повсякденному житті і є об'єктом вивчення в багатьох науках. Крім того, якщо брати до уваги лише юридичну науку, то інформація є об'єктом дослідження в багатьох галузях права. Відповідно до великого тлумачного словника сучасної української мови за редакцією В.Т. Бусела, інформація – це: 1) те саме, що інформування; 2) відомості про які-небудь події, чийсь діяльність, повідомлення про щось; 3) коротка стаття, допис у газеті, що містить фактичні дані; 4) відомості в будь-якій формі та вигляді, на будь-яких носіях (листування, книги, помітки, ілюстрації (картки, діаграми, малюнки, схеми тощо), фотографії, голограми, кіно-, відеофільми, мікрофільми, звукові записи, бази даних комп'ютерних систем або повне чи часткове відтворення їх елементів), пояснення осіб і будь-які інші публічно оголошені чи документовані відомості [2, с. 504]. З філософського погляду В.О. Копилов указує, що інформація – неживе, певним чином закодоване для зберігання та транспортування знання [1, с. 66]. Відповідно до ст. 177 Цивільного кодексу України від 16.01.2003 р. (далі – ЦК України) інформація, як і результати інтелектуальної, творчої діяльності, є об'єктом цивільних прав, а в главі 15 ЦК України описані нематеріальні блага, серед яких зазначено інформацію та результати інтелектуальної, творчої діяльності [3]. Відповідно до ст. 200 ЦК України, ст. 1 Закону України «Про інформацію» від 02.10.1992 р., інформацією є будь-які відомості та/або дані, які можуть бути збережені на матеріальних носіях або відображені в електронному вигляді [3; 4]. У Законі України «Про захист економічної конкуренції» від 11.01.2001 р. під інформацією визначені відомості в будь-якій формі й вигляді та збережені на будь-яких носіях (листування, книги, помітки, ілюстрації (карти, діаграми, органіграми, малюнки, схеми тощо), фотографії, голограми, кіно-, відео-, мікрофільми, звукові записи, бази даних комп'ютерних систем або повне чи часткове відтворення їх елементів), пояснення осіб і будь-які інші публічно оголошені чи документовані відомості [5].

У чинних нормативно-правових актах України визначення ноу-хау є різними, але в переважній більшості ноу-хау описане як інформація, трапляється також визначення ноу-хау як знань, навиків і досвіду. Наприклад, у Податковому кодексі України від 02.12.2010 р. ноу-хау визначено як інформацію щодо промислового, комерційного або наукового досвіду [6], у Законі України «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій» від 14.09.2006 р. під ноу-хау розуміють технічну, організаційну чи комерційну інформацію, яка отримана завдяки досвіду та випробуванням технології та її складників, що не є загальновідомою чи легкодоступною на день укладення договору про трансфер технологій; є істотною, тобто важливою та корисною для виробництва продукції, технологічного процесу та/або надання послуг; є визначеною, тобто описаною достатньо вичерпно, щоб можна було перевірити її відповідність критеріям незагальновідомості й істотності [7]. У Законі України «Про інвестиційну діяльність» від 18.09.1991 р. ноу-хау описано як сукупність технічних, технологічних, комерційних та інших знань, оформлених у вигляді технічної документації, навиків і виробничого досвіду, необхідних для організації того чи іншого виду виробництва, але не запатентованих [8].

Як зазначають автори науково-практичного коментаря до Цивільного кодексу України за редакцією О.В. Дзери, Н.С. Кузнєцової, В.В. Луця, інформація як об'єкт цивільних прав характеризується такими ознаками: вона є нематеріальним благом, хоча й закріплюється на матеріальних об'єктах; є неспоживчим благом, яке піддається лише моральному, а не фізичному старінню; характеризується можливістю її тиражування та розповсюдження. Вважаємо, що на ноу-хау також можна поширити ці ознаки. Автори зауважують, що законом не закріплено виключного права на володіння та використання інформації, крім інформації, яка одночасно є об'єктом інтелектуальної власності (наприклад, комерційна таємниця) [9, с. 336]. Таким чином, автори цього коментаря допускають можливість існування інформації, яка також є об'єктом інтелектуальної власності. Найбільш слушними особливостями та властивостями інформації, за дослідженнями О.В. Кохановської, є її фізична невідчужуваність, відокремленість, екземплярність, властивість інформаційного об'єкта, ознака тиражування (розповсюдженості) і організаційна форма [10, с. 187–189]. Аналіз позиції О.В. Кохановської дозволяє нам вважати, що ці особливості та властивості інформації притаманні також ноу-хау. У науково-практичному коментарі до Цивільного кодексу України за загальною редакцією Є.О. Харитонова та Н.Ю. Голубевої вказано, що цивільно-правовому регулюванню підлягає інформація, яка наділена дійсною чи потенційною комерційною цінністю та невідома третім особам у разі відсутності вільного доступу до неї на законних підставах. Указано, що власник має вживати всі необхідні заходи для збереження її конфіденційності [11, с. 207]. Так, у ст. 39 Угоди про

торговельні аспекти прав інтелектуальної власності від 15.04.1994 р. (далі – Угода TRIPS) наведено критерії правової охорони нерозголошеної інформації: секретність (незагальновідомість), комерційна цінність і належне збереження її в секреті [12]. Цікаво, що в ст. 505 ЦК України наведені ці самі положення щодо комерційної таємниці. Вважаємо, що положення ст. 505 ЦК України (про комерційну таємницю), ст. 39 Угоди TRIPS (про нерозголошену інформацію) є тотожними цивільно-правовому визначенню інформації, наведеному в науково-практичному коментарі до Цивільного кодексу України за загальною редакцією Є.О. Харитонова та Н.Ю. Голубевої. І хоча ми заперечуємо тотожність ноу-хау й комерційної таємниці, але саме ці критерії правової охорони є спільними для інформації, що є об'єктом цивільно-правового регулювання, нерозголошеної інформації, комерційної таємниці та ноу-хау. Таким чином, із цього аналізу очевидно, що ноу-хау є інформацією.

У ст. 10 Закону України «Про інформацію» визначені види інформації за змістом. Із наведеного переліку найбільш близькою до ноу-хау є науково-технічна інформація. Під науково-технічною інформацією в ч. 1 ст. 15 цього Закону та ст. 1 Закону України «Про науково-технічну інформацію» від 25.05.1993 р. розуміють будь-які відомості про вітчизняні та зарубіжні досягнення науки, техніки й виробництва, одержані в ході науково-дослідної, дослідно-конструкторської, проектно-технологічної, виробничої та громадської діяльності, які можуть бути збережені на матеріальних носіях або відображені в електронному вигляді. У ч. 4 ст. 2 Закону України «Про науково-технічну інформацію» зазначено, що науково-технічна інформація, що є продуктом інтелектуальної творчої праці, становить об'єкт права інтелектуальної власності, а відносини щодо її придбання, зберігання, перероблення, використання й поширення регулюються чинним законодавством; у ч. 2 ст. 5 цього ж Закону передбачено, що науково-технічна інформація за режимом доступу може бути як відкритою, так і з обмеженим доступом [13]. Однак ми не можемо віднести ноу-хау до такого виду інформації, оскільки вважаємо, що це значно звужує справжню правову сутність ноу-хау. Вважаємо, що серед ноу-хау може бути науково-технічна інформація, але тільки нею ноу-хау не обмежується. Наведений у ст. 10 Закону України «Про інформацію» перелік видів інформації за змістом не є вичерпним, тому вважаємо, що ноу-хау варто виділити як окремий вид інформації. За порядком доступу виділяють відкриту інформацію й інформацію з обмеженим доступом (ст. 20 Закону України «Про інформацію»). Оскільки умовою охорони ноу-хау є обмеження доступу до цього виду інформації, зрозуміло, що ноу-хау не є відкритою інформацією. Інформація з обмеженим доступом поділяється на конфіденційну, таємну та службову інформацію (ч. 1 ст. 21 Закону України «Про інформацію»). Також відповідно до ч. 2 ст. 21 Закону України «Про інформацію» конфіденційною є інформація, доступ до якої

обмежено фізичною або юридичною особою, крім суб'єктів владних повноважень, і така інформація може поширюватися за бажанням чи згодою відповідної особи у визначеному нею порядку відповідно до передбачених умов та в інших випадках, визначених законом. У цьому Законі не визначено понять «таємна інформація», «службова інформація», однак указано, що порядок віднесення інформації до таємної чи службової та порядок доступу до неї регулюється законами. У Законі України «Про доступ до публічної інформації» від 13.01.2011 р. [14] також визначено поняття «конфіденційна інформація» й уточнено, що розпорядники інформації, які володіють конфіденційною інформацією, мають право її поширювати лише за згодою осіб, які обмежили доступ до інформації, а за відсутності дозволу – тільки в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини. У ст. 8 цього Закону визначено поняття «таємна інформація» як інформація, яка містить державну, професійну, банківську таємницю, таємницю досудового розслідування та іншу інформацію, доступ до якої обмежується й розголошення якої може завдати шкоди особі, суспільству й державі. Поняття «службова інформація» в Законі України «Про доступ до публічної інформації» не визначене, але в ст. 9 цього Закону вказано, що до неї може належати інформація, що міститься в документах суб'єктів владних повноважень, які становлять внутрішньовідомчу службу кореспонденцію, доповідні записки, рекомендації, якщо вони пов'язані з розробленням напряму діяльності установи чи здійсненням контрольних, наглядових функцій органами державної влади, процесом прийняття рішень і передують публічному обговоренню та прийняттю рішень або інформація зібрана в процесі оборони країни, оперативно-розшукової діяльності, контрольно-розвідувальної діяльності, яку не віднесено до державної таємниці.

Таким чином, зрозуміло, що ноу-хау не належить до таємної та службової інформації, а зберігається саме як конфіденційна інформація.

Відповідно до інформаційного листа Вищого господарського суду України «Про деякі питання практики застосування господарськими судами законодавства про інформацію» від 28.03.2007 р. № 01-8/184, ноу-хау належить до кола конфіденційної інформації у сфері господарської (підприємницької) діяльності [15].

У коментарі до Цивільного кодексу України за редакцією Є.О. Харитонова та Н.Ю. Голубевої вказано, що громадяни, юридичні особи, які володіють інформацією професійного, ділового, виробничого, банківського, комерційного й іншого характеру, одержаною за власні кошти, або яка є предметом їх професійного, ділового, виробничого, банківського, комерційного й іншого інтересу й не порушує передбаченої законом таємниці, самостійно визначають режим доступу до неї, включаючи належність її до категорії конфіденційної, і встановлюють систему захисту. Крім того, у коментарі зауважено, що правила ст. 200 ЦК України (в якій ідеться про цивільно-

правове регулювання інформації) поширюються на захист організаційної, технічної та комерційної інформації, яка включає секрети виробництва («ноу-хау») як особливого об'єкта цивільного права [11, с. 207]. Єдине, з чим погодитись не можемо, – це отождення ноу-хау та секретів виробництва, оскільки вважаємо ноу-хау більш широким поняттям, одним зі складників якого є секрети виробництва. У коментарі вказано, що інформація повинна бути комерційно цінною, тобто виступати об'єктом ринкового обороту, а умовою надання захисту є дотримання правокористувачем усіх необхідних заходів для забезпечення її конфіденційності. У коментарі також уточнено, що під час дотримання цих вимог під правила статті підпадають будь-які знання, а також практичний досвід спеціалістів, які використовуються не тільки на виробництві, а й у торгівлі, менеджменті, маркетингу й інших управлінських послугах [11, с. 207]. Указано, що інформація, яка охороняється, може бути використана іншими особами за умови дотримання умов (отримання інформації законним шляхом і отримання дозволу на таке використання, що оформляється ліцензійним договором). Права на комерційну інформацію входять до комплексу виключних прав, які складають предмет договору комерційної концесії. Крім того, уточнено, що елементи ліцензійного договору можуть бути включені в інші цивільно-правові договори – договори на виконання науково-дослідних, дослідно-конструкторських робіт, підяду, на створення акціонерного товариства; і в усіх договорах, які передбачають передачу на використання відомостей, що складають комерційну таємницю, на користувача має бути покладений обов'язок дотримувати конфіденційність [11, с. 208].

Отже, ноу-хау є результатом інтелектуальної, творчої діяльності, який охороняється саме як конфіденційна інформація. Однак, на нашу думку, специфічність ноу-хау полягає в тому, що воно є не лише конфіденційною інформацією, але також і об'єктом права інтелектуальної власності. Свою позицію пояснюємо тим, що, по-перше, ноу-хау є результатом творчої, інтелектуальної діяльності людини, а відповідно до ч. 1 ст. 418 ЦК України право інтелектуальної власності – це право особи на результат інтелектуальної, творчої діяльності або на інший об'єкт права інтелектуальної власності, визначений ЦК України й іншим законом; по-друге, ноу-хау, як і всі об'єкти права інтелектуальної власності, має ідеальну (нематеріальну) природу; по-третє, на ноу-хау, як і на об'єкти права інтелектуальної власності, поширюється теорія виключних прав; по-четверте, ноу-хау, як і інші об'єкти права інтелектуальної власності, має реальну або потенційну цінність; по-п'яте, на ноу-хау, як і на будь-який об'єкт права інтелектуальної власності, є критерії правової охорони. Не кожен результат інтелектуальної діяльності може вважатися об'єктом права інтелектуальної власності, а лише той, який є творчим і підпадає під критерії правової охорони. Відомо, що кожному об'єктові права інтелектуальної власності притаманні свої

критерії правової охорони. Не є виключенням і ноу-хау. Для того, щоб результат інтелектуальної, творчої діяльності можна було віднести до ноу-хау, він має відповідати таким критеріям: мати конфіденційний характер, реальну або потенційну цінність і обмежений доступ, що забезпечує його належне збереження в конфіденційності.

Натомість ноу-хау має низку ознак, які відрізняють його від інших об'єктів права інтелектуальної власності (за виключенням комерційної таємниці): відсутність державної реєстрації, відсутність строку чинності майнових прав, конфіденційний характер. Ноу-хау не підлягає державній реєстрації у зв'язку з тим, що основну суть його складає конфіденційна інформація. Відсутність державної реєстрації зумовлює відсутність строку охорони майнових прав на ноу-хау. Строк чинності майнових прав на ноу-хау діє доти, доки автор ноу-хау вживає належних заходів щодо збереження його в конфіденційності.

Як зазначає О.В. Стовпеч, основними об'єктами інтелектуальної власності є знання, інформація та матеріальні результати всіх видів творчості. Автор указує, що в процесі розвитку суспільства в технологічному та гуманітарному аспектах ці об'єкти набувають різноманітних організаційно-правових форм, які зводяться до окремих універсальних категорій, а в нормативно-правових актах закріплена юридична термінологія окремих видів об'єктів інтелектуальної власності [16, с. 145].

Питання співвідношення інформації об'єктів права інтелектуальної власності досліджував А.О. Кодинець. Зокрема, із цього приводу автором виділено три погляди, які й сьогодні є в правовій науці:

- 1) об'єктом права інтелектуальної власності є будь-яка інформація;
- 2) інформація та результати інтелектуальної творчості є окремими об'єктами цивільних прав;
- 3) об'єкти права інтелектуальної власності є різновидом інформації, а творчої діяльності – різновидом інформаційного процесу [17, с. 16–17].

Ми поділяємо позицію, що об'єкти права інтелектуальної власності є різновидом інформації, і погоджуємося з автором, що не кожна інформація є об'єктом права інтелектуальної власності, а лише та, яка відповідає критеріям правової охорони.

Ноу-хау може існувати окремо як цілісний результат інтелектуальної, творчої діяльності і як складова частина винаходу, корисної моделі, раціоналізаторської пропозиції, компонування інтегральної мікросхеми, яка не розголошується. Особливістю правової охорони ноу-хау є збереження його в конфіденційності. Під час створення технічного рішення, яке відповідає критеріям правової охорони як винахід чи корисна модель, винахідник приймає рішення: або розкрити суть технічного результату й отримати охоронний документ – патент, який матиме обмежений строк чинності (20 років для винаходів і 10 років для корисних моделей від дати подання заявки) із наступним переходом прав на ці об'єкти в суспільне надбання, що дозволить винахіднику реалізувати лише своє особисте немайнове право на цей результат,

однак більше не сприятиме отриманню прибутків, або винахідник може не подавати свій творчий результат на реєстрацію, а залишити інформацію як конфіденційну, тобто як ноу-хау, строк охорони якого буде тривати стільки часу, наскільки довго його автор зможе зберегти його в конфіденційності. Аналогічно, якщо йдеться про службовий об'єкт, рішення про збереження результату як конфіденційної інформації приймає роботодавець. Зокрема, в ч. 3 ст. 9 Закону України «Про охорону прав на винаходи й корисні моделі» від 15.12.1993 р., ч. 2 ст. 7 Закону України «Про охорону прав на топографії інтегральних мікросхем» від 05.11.1997 р. описано право роботодавця щодо службового винаходу чи корисної моделі чи топографії інтегральної мікросхеми прийняти рішення щодо збереження об'єкта як конфіденційної інформації замість подачі заявки на реєстрацію результату інтелектуальної діяльності [18; 19]. Трапляються випадки, коли винахідник, описуючи формулу винаходу чи корисної моделі, навмисне розкриває її частково, залишаючи конфіденційним особливо цінний результат. Винахідник отримує патент, але жодна особа вже не зможе в повному обсязі відтворити результат через брак

повної інформації. Буває, що технічне рішення є недостатньо охороноспроможним для отримання патенту на винахід чи корисну модель, тому його автор приймає рішення залишити свій результат як ноу-хау. Говорити про переваги та недоліки таких способів охорони результатів інтелектуальної, творчої діяльності некоректно, оскільки все залежить від мети винахідника, вагомості технічного рішення та його охороноспроможності.

Висновки. Таким чином, на підставі проведеного аналізу вважаємо ноу-хау особливим об'єктом цивільних прав, оскільки такий результат інтелектуальної, творчої діяльності являє собою не лише об'єкт права інтелектуальної власності, але належить також до конфіденційної інформації, що надає її автору перевагу над конкурентами. На наш погляд, усі результати інтелектуальної, творчої діяльності можна віднести до інформації. Тому ноу-хау й інші об'єкти права інтелектуальної власності є інформацією. Однак не кожна інформація може бути об'єктом права інтелектуальної власності, а тільки та, яка відповідає певним критеріям правової охорони. Вважаємо це питання складним і актуальним, тому воно потребує подальшого вивчення, аналізу й узагальнення.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Копилов В. О. Інформація і знання – тотожність або відмінність (спроба експлікації кореспондування понять) / Гуманітарний часопис. 2011. № 2. С. 62–70.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. 1728 с.
3. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. №435-IV. Відомості Верховної Ради України. 2003. № 40. С. 356.
4. Про інформацію: Закон України від 02.10.1992 р. № 2657-XII. Відомості Верховної Ради України. 1992. № 48. Ст. 650.
5. Про захист економічної конкуренції: Закон України від 11.01.2001 р. № 2210-III. Відомості Верховної Ради України. 2001. № 12. Ст. 64.
6. Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755-VI. Відомості Верховної Ради України. 2011. № 13, № 13–14, № 15–16, № 17. Ст. 112.
7. Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій: Закон України від 14.09.2006 р. №143-V. Відомості Верховної Ради України. 2006. № 45. Ст. 434.
8. Про інвестиційну діяльність: Закон України від 18.09.1991 р. № 1560-XII. Відомості Верховної Ради України. 1991. № 47. Ст. 646.
9. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України: У 2 т. / за відповід. ред. О. В. Дзери (кер. авт. кол.), Н. С. Кузнєцової, В. В. Луця. К.: Юрінком Інтер, 2005. Т. 1. 832 с.
10. Кохановська О. В. Теоретичні проблеми інформаційних відносин у цивільному праві: монографія. К: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2006. 463 с.
11. Цивільний кодекс України: Науково-практичний коментар / за заг. ред. Е. О. Харитонова, Н. Ю. Голубевої. Х.: ТОВ «Одісей», 2009. 1208 с.
12. Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності від 15.04.1994 р. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/981_018.
13. Про науково-технічну інформацію: Закон України від 25.06.1993 р. № 3322-XII. Відомості Верховної Ради України. 1993. № 33. Ст. 345.
14. Про доступ до публічної інформації: Закон України від 13.01.2011 р. № 2939-VI. Відомості Верховної Ради України. 2011. № 32. Ст. 314.
15. Про деякі питання практики застосування господарськими судами законодавства про інформацію: Інформаційний лист Вищого господарського суду України від 28.03.2007 р. №01-8/184. Вісник господарського судочинства. 2007. № 3. С. 46.
16. Стовпець О. В. Соціально-філософські аспекти розвитку сучасної концепції інтелектуальної власності: українські та світові реалії. Актуальні проблеми філософії та соціології. 2016. Вип. 10. С. 145–149.
17. Кодинець А. О. Інтелектуальна власність та інформаційні відносини: теоретичні засади правового регулювання. Підприємство, господарство і право. 2016. № 8. С. 16–20.
18. Про охорону прав на винаходи і корисні моделі: Закон України від 15.12.1993 р. № 3687-XII. Відомості Верховної Ради України. 1994. № 7. Ст. 32.
19. Про охорону прав на топографії інтегральних мікросхем: Закон України від 05.11.1997 р. № 621/97-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1998. № 8. Ст. 28.